

Araştırma Makalesi
Gönderim Tarihi: 09.02.2022
Kabul Tarihi: 17.03.2022
Yayın Tarihi: 18.06.2022
Yazıt Kùltür Bilimleri Dergisi, 2022, 2(1): 1-8

Research Article
Received Date: 09.02.2022
Accepted Date: 17.03.2022
Published Date: 18.06.2022
DOI Number: 10.29228/yazitdergisi.1

YAŞANILAN SÜREÇTE “BEN” ve “BİZ” OLMAK ÜZERİNE

On Being “I” and “We” in the Process Experienced

Mustafa SEVER*

ÖZ

Kişinin “ben” duygusunun oluşumu, uzun bir süreçte gerçekleşir. İnsan, toplumsallaşırken diğer insanlarla iletişimde, etkileşimde bulunurken toplumsal değerleri de öğrenir ve bu değerlere göre tavır ve davranışlarını düzenler. Bu süreçte toplumsal yapıya da katkı sağlamaya başlar. Bu, geleneksel toplum yapısının bir özelliği ve gerekliliğidir. Hem bireyin hem de toplumun ihtiyacının kesiştiği bu nokta, toplumsal yaşamın devamı için bir gerekliliktir. Yaşanılan süreçte -tüm dünyada olduğu gibi- Türkiye’de de insanların geleneksel toplum değerlerinden uzaklaştığı görülmektedir. Toplumsal bir varlık olan insanın gittikçe bencilleştğine, duyarsızlaştına tanık olunmaktadır. Çünkü küreselleşme olarak adlandırılan sürecin bir yansıması olarak inşa edilen yeni dünya düzeninde insan tüketimin bir aracı hâline getirilmektedir. Oysa geleneksel Türk kültüründe ölçülü tüketime ve diğer insanları da düşünmenin önemine vurgu yapılır. İnsan “ben” düşüncesinden “biz” düşüncesine yönlendirilir. Böylelikle insan, amaçların toplumsal olanıyla kişisel olanı arasında bir denge kurar. Toplum, bu dengenin kuruluşunda devreye girer ve insanları liyakat esasına göre değerlendirir. Çalışmamızda kişinin ben ve bencillik duygusunun oluşumu, geleneksel toplum yapısı ile yaşanılan süreçte değişen/dönüşen toplum yapısı üzerinde durulacaktır. Olması gerekenin insanın biz düşüncesiyle topluma katkı sağlama-sı, üretken ve dayanışmacı bir kişiliğe ulaşması düşüncesi işlenecektir.

Anahtar Sözcükler: ben, biz, gelenek, yenedünya düzeni, tüketim.

ABSTRACT

The formation of a person’s “I” feeling takes place in a long process. While socializing and interacting with other people, he learns social values and regulates his attitudes and behaviors according to these values. In this process, it also begins to contribute to the social structure. This is a feature and necessity of traditional social structure. This point, where the needs of both the individual and the society intersect, is a necessity for the continuation of social life. In the process, it is seen that people move away from traditional social values in Turkey as well as in the whole world. It is witnessed that the human being, who is a social being, becomes increasingly selfish and insensitive. Because, in the new world order built as a reflection of the process called globalization, human beings are made a tool of consumption. However, in traditional Turkish culture, the importance of moderate consumption and thinking about other people is emphasized. People are led from the thought of “I” to the thought of “we”. In this way, a person establishes a balance between the social and the personal goals. Society intervenes in the establishment of this balance and evaluates people on the basis of merit. In our study, the formation of a person’s sense of self and

* Prof. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çanakkale-Türkiye. E-posta: msever38@gmail.com. ORCID: 0000-0002-1991-2750.

selfishness, the traditional social structure and the changing / transforming society structure in the process will be emphasized. The idea of contributing to the society with the idea of “us” and reaching a productive and solidaristic personality will be discussed.

Keywords: I, we, tradition, the new world order, consumption.

Giriş

Kişi, doğumundan itibaren -başta ailesinde olmak üzere- sosyalleşme sürecine girer. Bu sosyalleşmeyle birlikte hem ailenin bir üyesi olur hem de kişiliği geliştikçe “ben” duygusunu edinir. Ben duygusunu edinme süreci elbette uzun bir süreçtir ve kişide “ben” anlayışı, ailesinin, akrabalarının, okulunun, mahallesinin, şehrinin ve milletin bir üyesi olduğunun bilincine varmasıyla paralel gelişir. Büyüdükçe içinde bulunduğu çevreyle iletişimi, etkileşimi sonucu onlarla benzer düşünür ve davranır. Elbette tekdüze bir benzerlik değildir bu. Toplumun bir üyesi olarak kişi, hem toplumun ortak değer ve davranış biçimlerine uygun davranıp aynı değer ve ilkelere uyarken aynı zamanda da topluma maddî, manevî katkı sağlamaya başlar ki bu bütünüyle kendi kişisel yaratılışı, yapısı uyarınca ve diğer insanlardan farklı bir yönde gelişir.

Birbirinden farklı, ancak birbirleriyle ortak değerlerde buluşan ve ortak davranışlar gösteren bireyler, “biz” fikrinde birleşir ve toplumsal bireyler hâline gelirler. Kişinin birey hâline gelmesi “tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler[i]”, (Burger, 2006: 23) işaret eder. Bu da kişinin akıl ve duyguları arasında oluşturduğu dengedir. Bu dengenin oluşumu hissetme, idrak etme ve aklın eşgüdüm içinde kullanılmasını içerir. Tabii ki bu dengenin meydana gelişinde, kişinin maddî ve manevî dünyasının meydana gelmesinde etken olan doğuştan sahip olduğu özelliklerin, ailesinin, çevresindeki insanların, yaşadığı ya da tanık olduğu olay ve durumların etkisi söz konusudur. Bu süreç, “toplumsallaşma” olarak da değerlendirilebilir. Toplumsallaşma, Marshall’ın deyişiyile kişinin “gerek toplumun norm ve değerlerini içselleştirerek gerekse toplumsal rolleri (işçi, arkadaş, yurtaş, vb. olarak) yerine getirmeyi öğren[erek]” (1999: 760) toplum üyeleri haline gelmeyi öğrenme sürecidir.

İnsanın -diğer canlılardan farklı olarak- hayvani içgüdülerinden uzaklaşarak- başka insanlarla birlikte aynı toplumsal yapının etkin bir üyesi olarak davranabilme becerilerini geliştirmesi, toplumun ahlâkî değerlerine uyabilmesi, kendi ihtiyaçlarıyla çevresinin ihtiyaçları arasında bir denge kurabilmesi sonucu “ben”i oluşur. Daha doğrusu “ben”likten uzaklaşıp “birey” hâline gelir. Birey, Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinin (URL-1) en üst noktasında bulunan (5. sırada) kendini gerçekleştirme ihtiyacını karşılamış insandır. Bunu gerçekleştirmek için de insan, ana karnından ayrılıp dünyaya gelirken getirdiği potansiyel özelliklerini, güçlerini, yeteneklerini geliştirmek, ortaya çıkarmak, zaaflarından arınmak ihtiyacı duyar. Bu, insan olarak kişinin, toplumsal hayatın bir üyesi olarak hissettiği bir gerekliliktir. Elbette bu durum, her insan için geçerli bir durum değildir.

Hatta toplumsal hayatta pek çok insan için önem arz etmez, çoğu insan bu durumu düşünmez bile. Burada sözünü ettiğimiz insan idealdeki, olması gereken şekildeki insandır.

Kendini gerçekleştirme, irade sahibi olarak hareket etme sürecinde insan üretken, paylaşımcı ve ailesine, çevresine ve dolayısıyla toplumsal hayata katkı sağlayıcı bir birey olabilir. İnsanın, toplumsal hayatın sürdürdüğü her yerde, her zaman doğaldır ki istismar da olacaktır. İnsanlar toplu halde yaşarlar ve birbirleriyle iletişim ve ilişki kurarlar. Yani, birbirlerine ihtiyaç duymaları, bu ihtiyaçlarını bir arada gidermeleri söz konusudur. İnsan, ihtiyaçlarını karşılarken bir diğer insanı ya da bir diğer insan ihtiyaçlarını karşılarken onu istismar edebilir. Bu istismarı yapmayacak insan, kendini gerçekleştirmiş insandır. Sahip olduğu potansiyel gücünü bilen, olumlu yönlerini geliştirirken olumsuz ya da zaaf olarak değerlendirilebilecek yönlerini de gidermeye çalışan insandır ki bu insan, “biz” fikrini içselleştirmiş ve biz olarak davranabilen insandır. Yani, bencil değildir. Kendi için düşündüğünü yakın çevresi için, toplumdaki diğer insanlar için de düşünebilen kişidir. Kendini yaşadığı insanî ve tabîî çevrenin bir parçası kabul ederek yaşar, kurallara uyar ve uyulmasına katkı sağlar ve insanla, hayvanla, bitkilerle, kısacası tabiatla uyumlu yaşar. İnsana, insan emeğine, diğer insanların hakkına, hukukuna tecavüze yeltenmez. İhtiyacından fazlasını elde etme çabasına düşmez. Oldukça tabiidir.

Peki, “öteki/ötekiler” kimdir ya da kimlerdir? Aynı toplumda, aynı millette öteki/ötekiler, toplumsal hayatın uyumunu bozanlardır, toplumsal normlara uymayanlardır. Hiçbir toplum yoksulluğu, düzensizliği, huzursuzluğu istemez. Aksine, refah ve huzur içinde yaşamak ister. Bunun için de binlerce yıllık geçmişinden gelen geleneksel bilgiyi, kültürü, yaşama biçimini, toplumsal kural ve ölçütleri kullanır. Üretim ve tüketimini bir denge içinde yürütmeye, ihtiyacı olanı almaya, ihtiyacı olanlara da ürettiklerinden vermeye (ya da pazarlamaya) çalışır. Bu da ülkenin ihracat-ithalat dengesini belirler. Bu denge kurulamaz ise, toplumun refahında ve huzurunda bozulmalar, kargaşalar başlar. Ki bu bozulmalara paralel olarak toplumda hırsızlık, rüşvet, cinayet, fuhuş, vd. gayr-ı meşruluklar artar. Bu da aile yapısını, toplum yapısını, dolayısıyla da milletin birliğini, bütünlüğünü tehdit eder.

Toplumsal barışı, huzuru tesis edebilmek için her bireyin fizikî ve ruhî yapısına, yeteneğine uygun bir işte, uğraşta bulunması gerekir ki bu da liyakat demektir. Liyakat layık olmayı, yaraşır olmayı, herkesin layık olduğu yeri ve işi işaret eder. Liyakatin uygulandığı yerde kişi hem statüsüne uygundur hem de işine. Ki bu durumda kişinin üretkenliği ve toplumsal hayata katkısı artar. Çünkü liyakat, toplumsal hayatın “merkezinde duran bir ahlaki standarttır” (Marshall 1999:735) ve toplumdaki insanların sahip oldukları güç, enerji ve yetenekleriyle başarılı şekilde hareket edebilmelerini öngörür. Diğer yandan adaletin ve adaletli davranmanın da gereği budur. Ancak, yukarıda da değindiğimiz gibi, istismar

burada da geçerlidir. “Öteki”, toplumun değerlerine, yaşayış kurallarına, üretim-tüketim dengesine, vd. aykırı düşünen, davranan kişi/kişiler olması gerekirken, liyakat ilkeleri istismar edilince “öteki”, toplumsal erki elinde bulunduranlar tarafından, onların işlerine yaramayanı, yani onların eylediklerini onaylamayanı adlandırır olur. Burada erkten kasıt, kişinin her aşamada üzerinde olan ve onun statüsünü ve işini, eyleyişini belirleyen güçtür. Bu güç, ailedeki karar verici/lerden başlayıp ülkeyi yöneten en üst makama kadar çeşitlenir. İşte bu güç, liyakati istismar ettiğinde ötekileştirme başlar ki bu da toplumda huzursuzluğun, gayr-ı meşruluğun yaygınlaşmasına neden olur.

Yüzyıllardır teoride liyakatin gerekliliği konusunda hemen her toplum ortak bir anlayışı benimsese de uygulamada pek az ülkede liyakat ilkeleri uygulanır. Kur’an’da “Allah size, emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor.”(URL-2) buyrulmaktadır. Yine bir hadiste Hz. Peygamber, işin ehline verilmesini tavsiye etmektedir. Yani, dinî-ahlâkî olarak da Türk kültüründe liyakatin önemine ve toplum hayatındaki işlevine vurgu yapılmaktadır. Ancak, yaşanan süreçte toplumsal yapıda gerek benimsenen dinin gerekse geleneksel düşüncenin öngördüğü insan tipinden ve dolayısıyla insan davranışlarından hızlı bir uzaklaşma söz konusudur. Bu çalışmada toplumsal yaşamda kişinin/insanın “biz” düşüncesinden uzaklaşıp bencilleşmesine, dursuzlaşmasına neden olan değişimler irdelenecektir.

Yaşanılan Sürecin Kişi Üzerindeki Etkileri

Yaşanılan sürecin arka planındaki gerçekliklere bakıldığında elbette durumun görüldüğü kadar basit olmadığı görülecektir. Uluslar üstü ve dünya ekonomisi, siyaseti, vd. üzerinde etkili olan güçlerin öngördüğü “yeni dünya düzeni” için düşünen, paylaşan, kişi olarak kendine, ailesine ve milletine karşı sorumluluk duyan insan gerekmemektedir. Tam aksi, yeni dünya düzenine ya da küresel popüler kültüre uygun olarak tüketmekten zevk alan, görünümü önemseyen, ben düşüncesiyle davranan, sorumluluk duygusundan uzak, bencil insanlar önemsenmektedir.

Yaşanılan süreçte teknolojideki ilerlemeler, “hiçbir milletin tek başına çözemeyeceği çapta varoluşsal tehditler yaratarak her şeyi değiştir[iyor]” (Harari, 2018: 124). Küresel güçler/Çok uluslu şirketler, teknolojinin ve dolayısıyla iletişim araçlarının imkânlarını sonuna kadar kullanarak tüketim kültürünü yaygınlaştırıyor. Akıllı telefonlar, sanalağ (internet), bilgisayarlar günümüz insanı için birer sığınak hâline geliyor. Harari’nin (2018: 94) söylediği gibi, siber âlemde ne olup bittiği, kişinin oturduğu sokakta ne olup bittiğinden daha çok ilgisini çekiyor. Artık İsviçre’deki kuzeniyle rahatça konuşabiliyor, ama eşile kahvaltı ederken sohbet etmesi zorlaşıyor, çünkü eş başını telefonundan kaldırıp ona bakmıyor.

Hâl-i hazırda uygulanan serbest piyasa ekonomisinde “bunalımlarla sonuçlanan bir süreç içinde çarpık ve akıl dışı biçimlerde ortaya çıkan tüketici ve üretici

ihtiyaçları, şimdi çok büyük ölçüde önceden hesaplanabilmekte, (...) insan ihtiyaçlarının anlatımı artık pazarın bulanık ekonomik göstergeleri tarafından çarpıtılmaktadır." (Horkheimer, 1998: 164). İnsanın bu süreçte kendi iradesiyle toplumsal hayatta etkin bir varlık olarak hareket etmesi oldukça zor, ancak zor olduğu kadar da hayati bir gerekliliktir.

İçinde yaşadığı kültürün önerdiği çerçevede inançlarıyla, tavır ve davranışlarıyla yetinmeyi, şükretmeyi, çevresindeki insanlarla paylaşmayı bilen ve "biz" olabilen insandan, geleneklerine uygun davranması beklenir; ancak yaşanan sürecin insan üzerinde birçok yönden ve birçok kanaldan gelen (TV, dizi filmler, reklamlar, moda hareketleri, sivil toplum kuruluşları, vd.) etkilerini düşününce, insan için bunun üstesinden öyle kolay gelinemeyeceğini de kabul etmek gerekir. Çünkü, özellikle Türkiye ve Türk insanı için söylersek, 1980'li yıllardan başlayarak dünya gündemini ele geçiren küresel güçler; -ki bunlar dünyanın çok uluslu şirketleri ve onları da yönlendiren düşünce kuruluşlarıdır-birçok kanaldan tüketimin, tüketici olmanın, en geçerli toplumsal statü ilkesi olduğunu vaz ederek küresel çapta benimsenmesini sağladılar. Eskiden de, kırk yıl öncesinde de Türk toplumunda tüketim ve tüketiciler vardı, ancak tüketiciler gerçek ihtiyaçlarını karşılama çabası içindeydiler ve israftan kaçınırlardı. 1980'li yıllarda mahalle bakkalından marketlere, süper marketlere, hiper marketlere, oradan da AVM'lere evrilen tüketim mekânlarındaki meta bolluğu ve çeşitliliği ile yeni bir tüketici kültürü gelişti; ki bu kültürün yönlendirdiği tüketici kitlesi, tüketmekle statülerinin değişeceğine inanan, ben duygusuna sahip, çevresindeki olaylara duyarsız insanlardan oluşur. Bu insan tipi, Gasset'in (2010: 88) yüzyılın başında Avrupa için "ortalama insan" olarak adlandırdığı, günümüzde ise, küresel kültürün insanı olan tüketicidir.

Yaşanan siyasi, ekonomik ve toplumsal olaylarla adeta mekanik bir varlığa dönüşen Türk insanı için, şimdilerde toplumsal değer ve ilkelerin geçerliliği zayıflamış, bu değer ve ilkelerin yerini kültür endüstrisinin işleyişini sağlayan değer ve ilkeler almıştır. Televizyonda yayımlanan diziler ve reklamlar, sanalağ (internet), banka kredileri, kredi kartları, ürünlerin taksitle satılması, vd. etkenlerin biçimlediği insanların tüketime yönelmesi olağan hâle gelmiştir. Banka işlemlerinin bilgisayar ya da akıllı telefonlarda online olarak yapılabilmesi de tüketimin yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Tüketim arttıkça, insanlarda bencillik, vurdumduymazlık artmış, dolayısıyla toplumsal değerler göz ardı edilir olmuştur. Kültürü bir endüstri gibi gören, işlerliğini planlayan ve uygulayan küresel sermaye, yalnızca Türk insanının değil, gelişmekte olan birçok ülke insanının geleneksel değerlerini, dinini, ahlâkını, yaşama şeklini değiştirerek, dönüştürerek, Batı ülkelerinin insanına benzeterek varlığını sürdürmektedir. Çünkü, tüketime dayalı ekonomik "sistemin yaşayabilmesi, bir yandan büyük üretime ve onun için monoton bir grup çalışmasına, öte yandan da üretilen malların tüketilmesine,

yani boş zamana ve tüketim eğiliminin artmasına ihtiyaç gösterir.” (Fromm, 2003: 24).

Kùltür endüstrisinin eyleyenleri, aynı anda birçok ÷lkede eş zamanlı, aynı ve çok çeşitli yapılan üretimin ürünlerini tüketecek homojen bir kitle ve bu kitlenin rahatça tüketimde bulunabileceği mekânları oluşturma yönünde çalışıyorlar. Şimdilerde hemen her şehirde pek çok örneği gör÷len AVM’ler, işte tam da kùltür endüstrisinin öngördüğü tüketim mekânları olarak işlerliklerini sürdürmektedir. Her türlü ürün ihtiyacının bir arada bulunabileceği mekân olan AVM’ler, insanların zamanı ekonomik kullanabilmeleri açısından tercih ettikleri yerlerdendir. Kapalı ve çok geniş bir yapıda her türlü dış etkenden (rüzgar, yağmur, güneş, trafik, vd) uzak; ısı, ışık vb. açısından rahat bir ortamda her türlü ihtiyaçlarını (alış-veriş, yeme-içme, eğlenme, ibadet, vd.) karşılayabildikleri, arabalarına rahat park imkânı bulabildikleri bir ortamda insanlar, “ben” olmanın zirvesinde olarak kendilerini AVM’lere gitmeyen ya da gidemeyen diğer insanlardan ayrıcalıklı, üstün görmektedirler. Çünkü alışverişten öte AVM’ler ailece ya da grupça gidilen bir eğlence mekânına dönüşmüştür. Bu mekâna gidebilmek de bir güç gösterisi olarak gör÷lmektedir. Diğer yandan bu yerler, adeta kutsal mekânlar gibi algılanır olmuştur. Ritzer’le birlikte söylersek, AVM’ler, “insanların ‘tüketim dinleri’ni yerine getirmek için gittiği yerler[dir]. (...) [G]eleneksel olarak tapınakların sağladığı türde bir merkezilik sağlar ve benzer bir denge, simetri ve düzene sahip olacak şekilde inşa edilirler” (Ritzer, 2011:26-27). Bu merkezlikten olsa gerek ki buralar çeşitli grupların (komşu, akraba, gençler, vd.) buluşma merkezleri olarak da değerlendirilir.

Hâl-i hazırda küresel ölçekte iletişim araçlarının sağladığı hız ve kolaylıkla haberler, reklamlar, dizi filmler, sanalağdaki paylaşımlar ve mekân olarak da AVM’ler yoluyla bir yandan tüketim yaygınlaştırılırken diğer yandan ekonomik ve kültürel homojenlik sağlanır. Böylelikle, tüketici kitledeki ekonomik, siyasî ve kültürel farklılıkların giderilmesi, tüketicilerin plansız, ölçüsüz para harcamalarının sağlanması hedeflenir. Uygulamada da “her tüketilen şey, tüketildiği andan itibaren tüketiciyi tatmin edemez hale geldiği için insanlar yeniden ve daha fazla tüketime yönelmek zorunda kal[ır]lar” (Fromm, 2003: 51).

Sonuç

Üretim de tüketim de insanın var oluşundan beri yaşamın gerçeklikleridir. İhtiyaçların, gerçek ya da sahte ihtiyaçların, lüksün ne olduğu-olmadığı günümüzde iyi düşün÷lmelidir. Çünkü her şeyin bilinçsizce ve hoyratça tüketildiği; toprağın, suyun, havanın kirletildiği, ormanların yok edildiği, canlı türlerinin neslinin tüketildiği bir süreç yaşanıyor. Bu süreçte insanın, insan olmanın gereklerini düşünmesi, tavır ve davranışlarını gözden geçirmesi gerekmekte, ben değil, biz olmaya gayret etmesi gerekmektedir. Ne yazık ki, yaşanan şu günlerde küresel piyasa şartları geçerlidir ve “ben” olmak “biz” olmaya yeğlendiği için genel

geçer, olağan, normal bir durummuş gibi değerdendirilmektedir. Oysa insan yaratılışı bakımından toplumsal bir varlıktır ve topluma katkı sağladığı, çevresindekiyle her yönüyle uyum içerisinde olabildiği müddetçe insan olarak kalacaktır. Kendini, çıkarlarını düşünerek, her şeyi kendi yararına kullanarak ya da kullanmak isteyerek hareket eden ve kendini diğer insanlardan akıllı, becerikli gören insanın görünürde insan, fakat gerçekte içgüdüleriyle hareket eden bir mahlûktan farkı olmayacaktır. Maalesef yaşanan süreçte ve toplumda bu tip bir insan görülmektedir.

Toplumsal hayatın sağlıklı şekilde sürdürülmesinde akrabalık, dinî ya da siyasî yakınlık, çıkar hesapları, vd. yerine, kişinin/kişilerin görgü, bilgi, deneyim, yeterlilik ve yetenekleri dikkate alınırsa hem adaletle hareket edilmiş ve toplumsal barış tesis edilmiş hem de kişinin niteliklerinden en üst düzeyde toplumsal yarar elde edilmiş olacaktır. Bu açıdan toplumsal hayatta kimseyi ötekileştirmeden, “ben” anlayışından uzaklaşmak ve “biz” fikrinde birleşmek gerekmektedir. Hayatın her alanında, işe alımlarda, bir makama atanmada, bir görevin yerine getirilmesinde işinin ehli, ehliyet sahibi insanları değerlendirmek, hem ahlâkî hem vicdanî hem de kamu yararı açısından büyük öneme sahiptir.

Kaynakça

- Burger, Jerry M. (2006). *Kişilik*. Çev. İ. Deniz Erguvan Sarioğlu. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Fromm, Erich (2003). *Sahip Olmak ya da Olmamak*. Çev. Aydın Arıtan. İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Gasset, Jose Ortega y (2010). *Kitlelerin Ayaklanması*. Çev. Neyyire Gül Işık. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Harari, Yuval Noah (2018). *21. Yüzyıl İçin 21 Ders*. Çev. Selin Siral. İstanbul: Kolektif Kitap Yayınları.
- Horkheimer, Max (1998). *Akıl Tutulması*. Çev. Orhan Koçak. İstanbul: Metis Yayınları.
- Marshall, Gordon (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürçü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Ritzer, George (2011). *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*. Çev. Şen Süer Kaya. İstanbul Ayrıntı Yayınları.
- URL-1: “Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi”. <https://evrimagaci.org/maslowun- ihtiyaclar-hiyerarşisi-hayatta-kalmak-icin-nelere- ihtiyac-duyariz-1644> (Erişim: 19. 12.2021).
- URL-2: “Nisâ Suresi”. <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=4&ayet=58> (Erişim: 20.12.2021).

alışmanun yazarı/yazarları “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmişlerdir:

Etik Kurul Belgesi: Bu alışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

ıkar atışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın/yazarların potansiyel bir ıkar atışması yoktur.

Katkı Oranı Beyanı: Bu makalenin tm blmleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.

Author Contributions: All sections of this article have been prepared by a single author.